



TALOUSPAKOTTEIDEN VAIKUTUS VENÄJÄÄN

Professori emeritus Vesa Kanninen (Helsingin yliopisto)

Professori Juha-Matti Lehtonen (MPKK)





ESITYKSEN RAKENNE

- Talouspakotteet ja niiden vaikuttavuus politiikan välineenä
- Venäjän talous tultaessa vuodenvaihteeseen 2021/22
- EU:n Venäjä-pakotteet 24.2. 2022 jälkeen
- Venäjän varautuminen
- Arvioita pakotteiden vaikutuksista Venäjän
 - energiavientiin
 - tuontiin
 - vaihtotaseeseen
- Lopuksi: mitä voidaan talouspakotteiden vaikutuksista sanoa?





TALOUSPAKOTTEISTA

- Määritelmä: tavanomaisten kauppaa- ja rahoitussuhteiden peruuttamiseksi ulko- ja turvallisuuspoliittisten tavoitteiden vuoksi¹.
- Päätyypit: tavaravirtojen, rahaliikenteen tai liikkumisen rajoitukset². Voivat kohdistua joko koko maahan tai rajautua nimettyihin henkilöihin tai järjestöihin.
- Perinteisesti pidetty jossain määrin tehottomina poliittisen muutoksen aikaansaamisen keinoina.
- Erityisesti talouspakotteita pidetään tehottomina estämään aseellista voimankäyttöä³.
- Talouspakotteet eivät saaneet Neuvostoliittoa 1979, Argentiinaa 1982, Irakia 1990 eikä Venäjää 2014 luopumaan voimankäytöstä.
- Talouspakotteet ovat vapaan kaupan vastakohta ja heikentävät sekä kohteen että asettajan hyvinvointia. Haittojen jako kohteen ja asettajan välillä on tapauskohtaista. EU pyrkii maksimoimaan vaikutukset Venäjälle ja minimiomaan EU:lle.

1. Council on Foreign Relations (2017). What Are Economic Sanctions?

2. Sivonen, Pekka (2017). Läntisen sotilaallisen pakottamisen ja interventioiden menestyksen ehdoista. Tiede ja Ase

van Bergeijk, Peter. (2022). Economic sanctions and the Russian war on Ukraine: a critical comparative appraisal. ISS working papers. General series 699





TALOUSPAKOTTEIDEN TAVOITTEISTA

- Talouspakotteet voidaan erottaa taloussodasta¹.
- Taloussodassa tavoitteena on kohdevaltion sotilaallisen kyvyn tai sodankäyntikyvyn¹ (= kykykomponentti) heikentäminen eikä politiikan (= tahtokomponentti) muutos.
- Talouspakotteiden mittarina voidaan pitää BKT:n laskua. Taloussodan mittarina puolestaan sotilaallisen potentiaalin kehitystä.¹
- Talouspakotteiden nähdään vaikuttavan poliittisiin tavoitteisiin taloudellisten menetysten tai niiden uhan kautta, mikä puolestaan johtaa kohdevaltiossa politiikan muutokseen².
- Galtung (1967) pitää naivina teoriaa, jossa sanktioiden haitat lisäsivät lineaarisesti sisäpoliittisia ongelmia ilman, että kansalaisten kriisinsietoa ja sopeutumista tilanteeseen huomioidaan³.





PAKOTTEET ENNEN HYÖKKÄYSTÄ 24.2.2022

- Ukrainan tilanteeseen liittyen pakotteet alkoivat jo 2014, jolloin EU:ssa kiellettiin yli 90 päivän lainat pääpankeille, aseiden ja kaksoiskäyttötuotteiden sekä tiettyjen öljynporauslaitteiden ja -teknologian vienti¹.
- IMF arvioi 2015, että pakotteet ja Venäjän vastapakotteet voisivat leikata Venäjän BKT:tä 1 - 1½ %, ja jatkuessaan niiden yhteenlaskettu vaikutus voisi olla 9 % keskipitkällä aikavälillä.²
- Fishman (2017) arvioi, etteivät talouspakotteet ole saaneet Venäjää vetäytymään Ukrainasta, mutta ovat estäneet sitä valtaamasta laajemmin itä-Ukrainaa³.
- Jos Venäjä aloittaisi sodan, USA uhkasi tammi/helmikuussa pakotteilla, joita senaatin ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja kuvasi ”*kaikkien pakotteiden äidiksi*”⁴.

1. Lehtonen, J-M & Hyytiäinen, M. (2019) Talouspakotteet ja niiden onnistuminen - case Venäjä, Tiede ja Ase

2. IMF Survey : Cheaper Oil And Sanctions Weigh On Russia's Growth Outlook <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/socar080315b>

3. Fishman, Edward. (2017). Even Smarter Sanctions: How to Fight in the Era of Economic Warfare. Foreign Affairs

4. The Economist (2022). America prepares the “mother of all sanctions” against Russia, Feb 5th 2022.



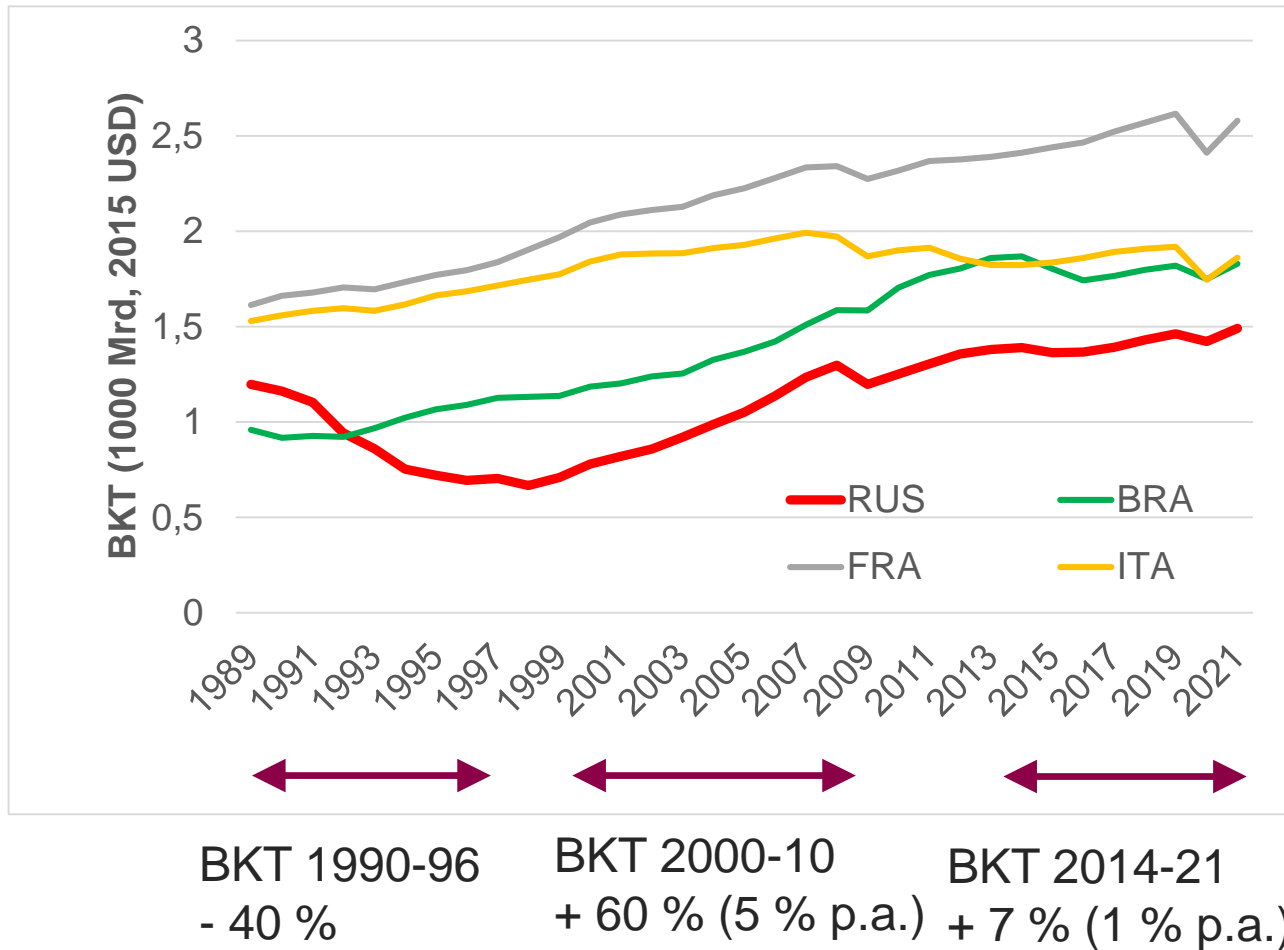


Venäjän talous tultaessa vuodenvaihteeseen 2021/22





VENÄJÄN TALOUSKEHITYS VUOTEEN 2021

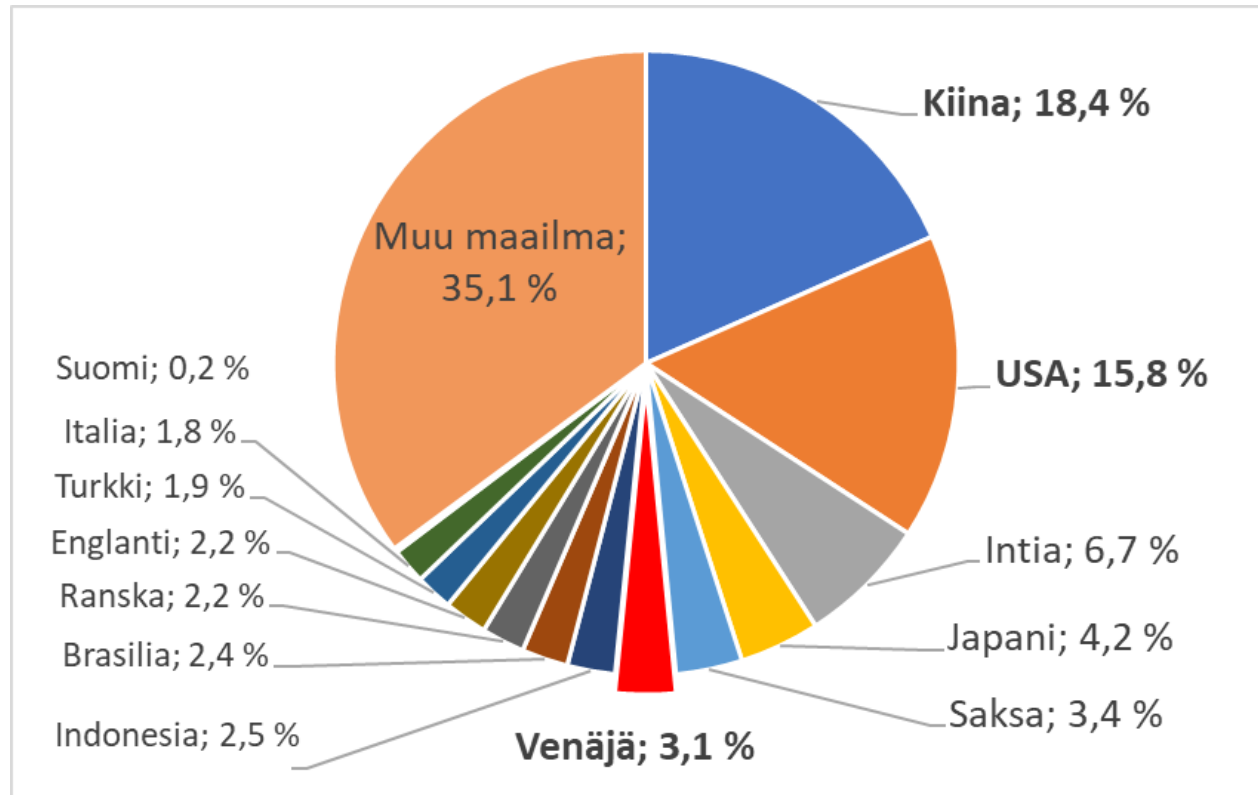


- Neuvostoliiton jälkeen todella suuri romahdus hyvinvoinnissa.
- Putinin kaudella vuosituhanen alussa hyvä talouskehitys.
- Viime vuosina vaatimaton, mutta niin on ollut joillain muillakin valtioilla.
- Silti pakotteilla on voinut olla vaikutusta.
- Pieni notkahdus kaikilla 2020 on koronavuosi.





MAAILMAN BKT:N JAKAUTUMINEN



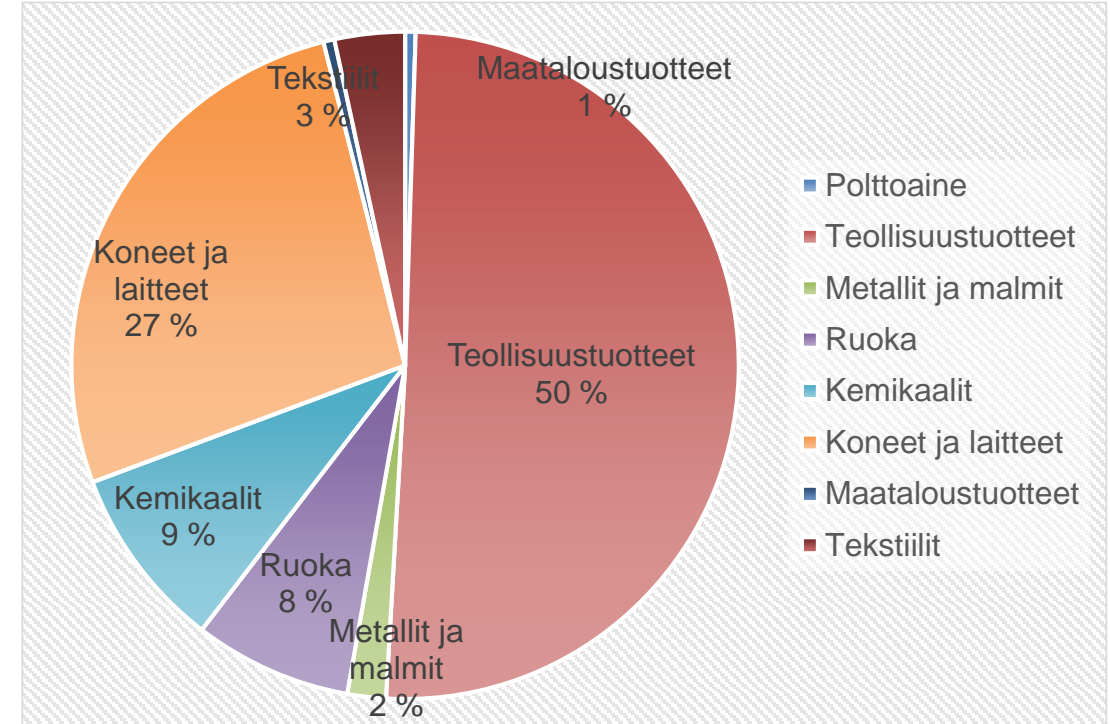
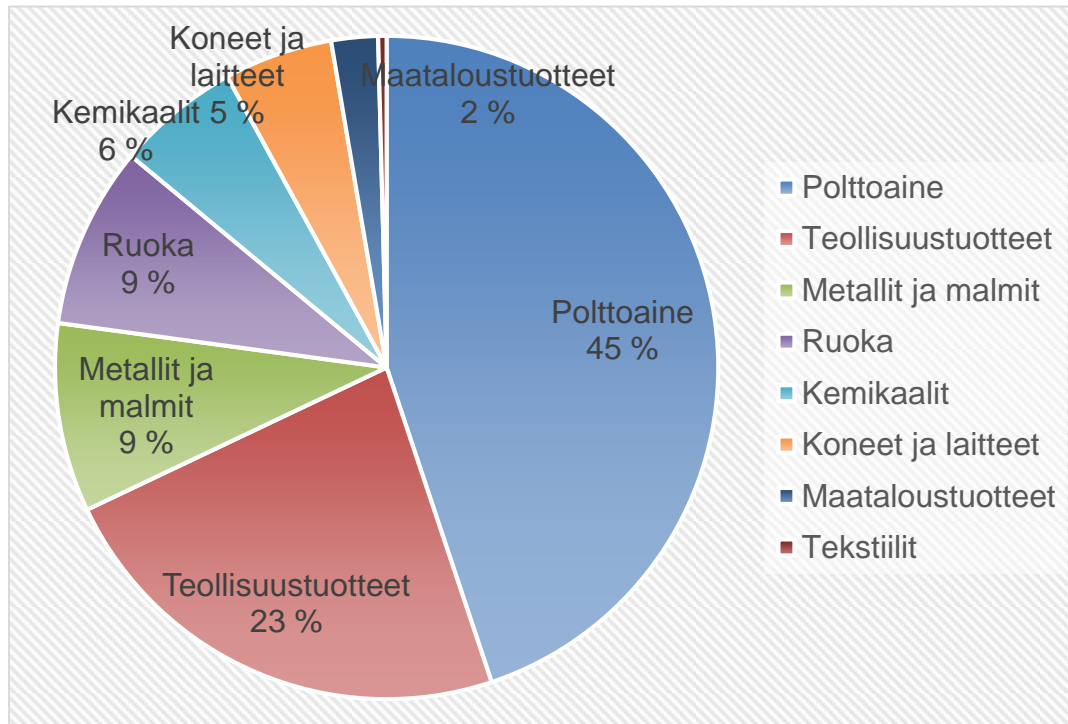
Ostovoimakorjattu BKT eri maissa¹

- Eri maiden BKT:tä voidaan vertailla joko muuntamalla valuuttakurssien avulla tai ostovoimakorjattuina.
- Venäjä oli 2020 noin 3 % maailman BKT:stä (ostovoimakorjattuna)¹.
- Venäjä 1/5 EU:n BKT:stä tai 15 kertaa Suomea suurempi (ostovoimak.)¹.
- Vaihdettavin valuuttakurssein Venäjän BKT:n osuus laskee vajaaseen 2 % maailman BKT:stä ja 1/10 EU:n BKT:stä².
- Maavertailussa Venäjän BKT on silloin Italiaa pienempi, mutta Espanjaa suurempi².





VENÄJÄN ULKOMAANKAUPAN RAKENNE 2020

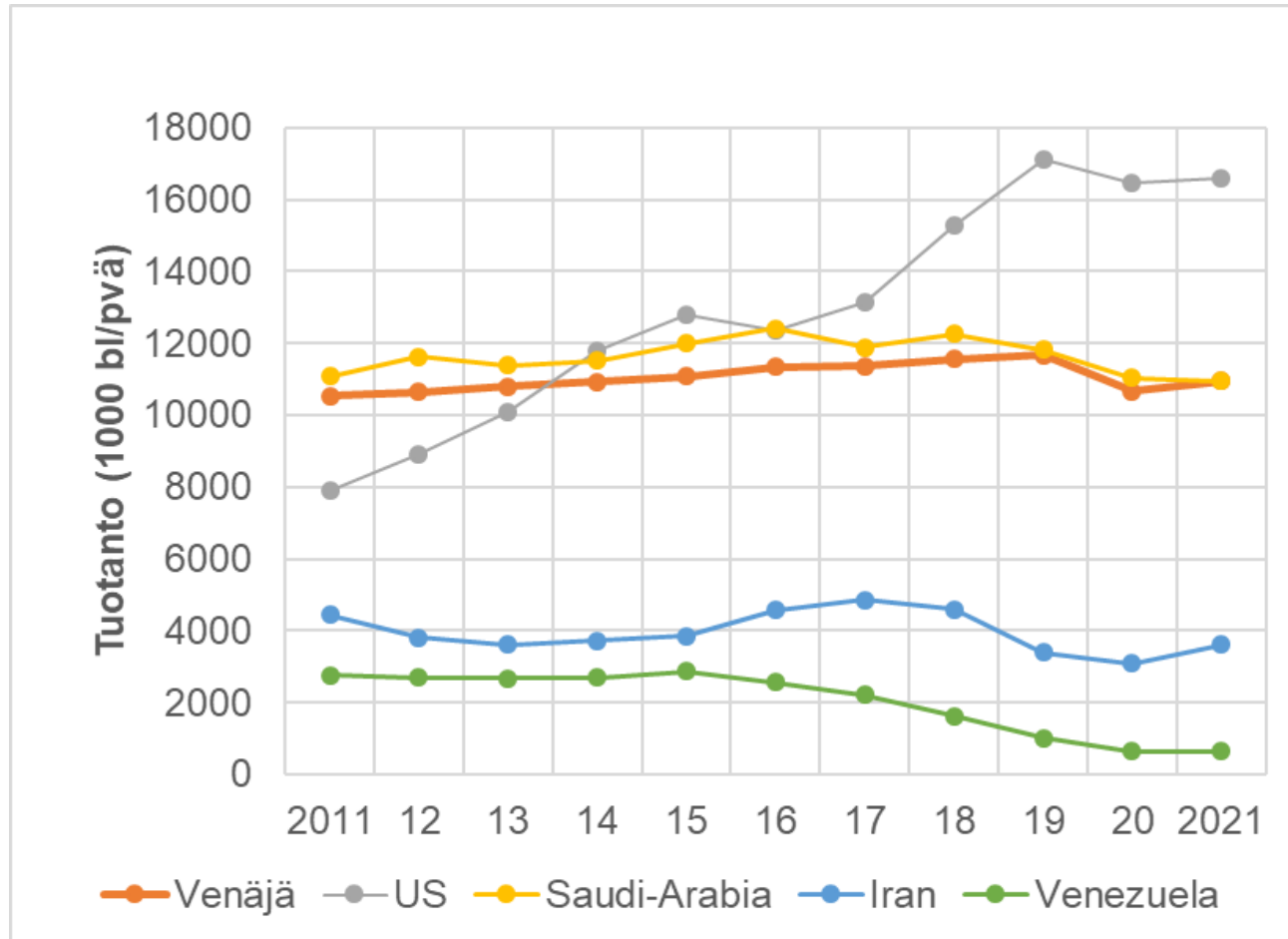


- Viennissä polttoaineilla merkittävä osuus.
- Osuus vaihtelee energian hintojen mukana. Vuosi 2020 oli koronavuosi.
- Venäjä tuo teollisuustuotteita (ml. kulutustavarat) sekä koneita ja laitteita.





Öllyntuotanto



- Venäjän öljyntuotanto suhteellisen vakaata 2011-2021.
- Osuus 12 % maailman kokonaistuotannosta.
- USA saavutti karkeasti omavaraisuuden.
- Iran (6/2010) ja Venezuela (11/2017) ovat nekin öljyvaltioita pakotteiden kohteena.





RAHOITUSASEMA ALUSSA

- Venäjän ulkomaan velka 2021 on 3,6 % BKT:stä.
- Valuuttavaranto (ml. kulta) 12/2021 oli \$630 Mrd.
- Valtion velka 2021 oli 16 % suhteessa BKT:hen.
- Venäjän öljyrahaston koko on \$196 Mrd. 2021 (n. 10 % BKT:stä).
- Ulkomaanvelka on hyvin pientä ja toisaalta valuuttavarantoakin on.





EU:n Venäjä-pakotteet





EU:N VENÄJÄ-PAKOTTEET

- EU ensimmäisen pakotepaketti tuli voimaan 24. helmikuuta 2022 ja viimeisin päätös on heinäkuun 21. päivän paketti, joka on jo seitsemäs¹.
- EU:n Venäjä-pakotteet koostuvat seuraavista kokonaisuuksista¹
 - rahoitusalan pakotteet (mm. osittainen SWIFT-sulku, keskuspankin varojen jäädytys),
 - energiapakotteet (mm. kieltoon tuoda hiiltä ja öljyä),
 - liikennepakotteet (mm. EU:n ilmatilan ja satamien sulkemiseen venäläisiltä aluksilta)
 - aseiden ja kaksikäyttötuotteiden sekä Venäjän puolustusta mahdollisesti edistävän teknologian vientikielto. Vientikieltolista teknologiasta on pitkä ja tekninen.
 - raaka-aineita ja eräitä muita tuotteita koskeviin kieltoihin, kuten kieltoon viedä ylellisyystuotteita (mm. vaatteet) ja tuoda kultaa.
- EU:n Venäjän-vastaiset pakotteet ovat poikkeuksellisen laajat.
- Niitä voi laajuutensa puolesta verrata Iranin vastaisiin pakotteisiin 2012, jotka saattoivat myötävaikuttaa JCPOA-sopimuksen syntyyn vuonna 2015.





EU:N TAVOITTEET

- Pakotteiden tavoitteista on EU:n sivuilla hieman toisistaan poikkeavia ilmaisuja.
- Euroopan unionin neuvoston mukaan tarkoituksena on¹
 - heikentää Kremlin kykyä rahoittaa sotaa
 - asettaa selkeitä taloudellisia ja poliittisia kustannuksia Venäjän poliittiselle eliitille, joka on vastuussa hyökkäyksestä.
- Ja toisella sivulla²
 - heikentää Venäjän taloudellista perustaa
 - estää sitä hyödyntämästä kriittisiä teknologioita ja markkinoita
 - rajoittaa merkittävästi sen kykyä käydä sotaa.
- Eroista huolimatta kumpikaan ei sisällä tavoitetta lopettaa Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa.
- Ainakin tavoitetta ”rajoittaa kykyä käydä sotaa” voi pitää Pape:n termin taloussotana.

1. Euroopan unionin neuvosto. EU:n rajoittavat toimenpiteet Venäjää vastaan Ukrainan tilanteen johdosta (vuodesta 2014).

<https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>

2. Euroopan unionin neuvosto. EU:n vastaus Venäjän hyökkäykseen Ukrainaan. <https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/eu-response-ukraine-invasion/>





KOHTEEN TOIMINTAMAHDOLLISUUDET

- Suomessa huoltovarmuus on yksi tapa varautua kriiseihin ja myös esimerkiksi taloudelliseen painostukseen.
- Talouspakotteisiin sitten niiden kohteeksi joutuneilla on seuraavia mahdollisuuksia tuontirajoitusten osalta (esim. Galtung, 1967)
 - pyrkiä hankkimaan korvaavia toimittajia muista maista
 - pyrkiä siirtymään kotimaiseen, korvaavaan tuotantoon
 - olla ilman ja yrittää jopa pitää siitä
 - harjoittaa salakuljetusta, mahdollisesti valtiollisesti johdettuna.
- Viennin rajoitteiden kohdalla voidaan pyrkiä etsimään muita ostajia sekä kiertämään rajoituksia.
- Pyrkiä pitämään vaihtotase ylijäämäisenä ja ulkomaanvelka pienenä, jotta mahdolliset rahoituskiellot eivät estäisi tuonnin tai valtion menojen rahoittamista.





VENÄJÄN VARAUTUMINEN

- Valtion ohjelma otti 2014 pakotteiden/vientikiellon myötä tavoitteeksi ruokaomavaraisuuden. Keinoina tuontitullit ja valtion tuet tuottajille. Toiminta on ollut tuloksellista ja asetetut tavoitteet pääosin saavutettu 2018 mennessä.¹
- Venäjä myös kehittää, todennäköisesti vastauksena aiempiin uhkauksiin, kansallista maksuvälitysjärjestelmää ja on pakottanut suuret luottokorttiyhtiöt kuten Visa ja MasterCard selvittämään maksunsa Venäjällä.²
- Vuonna 2014 käynnistettiin tuonninkorvausohjelma (mm. teollisten ja teknologiatuotteiden sekä lääkkeiden kotimainen tuotanto). Keinoina valtion mm. tuet ja verohelpotukset.
- Venäjän keskuspankki on 2014 jälkeen kasvattanut yuan- ja kulta-varantojaan sekä vähentänyt dollarivarantoa, erityisesti USA:n 2018 pakotteiden jälkeen.

1. Russian Federation — Agriculture Support Policies and Performance, 2020, The World Bank

2. Oxenstierna, S., & Olsson, P. (2015). The economic sanctions against Russia. Impact and prospects of success FFI,

3. Import substitution in Russia: demanded niches for business in 2022 <https://rg.ru/2022/07/06/zamena-importa-ne-samocel.html?ysclid=I8efxsujpe751499587>

4. Daniel McDowell (2021) Financial sanctions and political risk in the international currency system, Review of International Political Economy





Arvioita pakotteiden vaikutuksista Venäjän





LÄHDETILONEESTA

- Useimmissa EU:n venäläisille tavaroille asettamissa tuontirajoituksissa on siirtymäaikoja, joten niiden vaikutus Venäjän vientiin on toistaiseksi ollut rajallinen. Esim. raakaöljyn tuontikielto on tulossa voimaan vasta joulukuussa ja öljyjalosteiden tuontikielto helmikuussa 2023¹.
- Voimaantulon jälkeen kestää vielä jonkin aikaa, ennen kuin sen jälkeisistä vaikutuksista kerätään ja julkaistaan tilastot.
- Pakotteiden kohdemaan etua ei aja reaaliaikaisen vaikutusten tilannekuvan tuottaminen niiden asettajalle.
- Kauppavirtoja arvioidaan kauppakumppaneiden tilastojen pohjalta, koska venäläisiä tilastoja ei ole enää saatavilla¹.
- Samoin monia pankkisektoria koskevia yksityiskohtaisia lukuja ei enää julkaista¹.
- Vaikka arvio kokonaisuudesta on, niin tarkempi kuva jo päätettyjen pakotteiden vaikutuksista Venäjän talouteen on vielä täsmentymätön.
- Taloussodan (l. sotilaallisen potentiaalin kehittyminen) rajataan pois jo lähdetilanteen vuoksi.





PAKOTTEIDEN TALOUSVAIKUTUKSET ENNUSTEIDEN VALOSSA

- BKT-vaikutuksia voidaan arvioida sitä kautta, että katsotaan paljonko Venäjän kasvunäkymät ovat huonontuneet vuodenvaihteesta.
- Maailmanpankin arviossa kesäkuulta on, että Venäjän BKT supistuisi tämä vuonna 8,9 % ja ero kasvuennusteeseen vuodenvaihteesta on -11,3 %, kun euroalueen vastaava BKT:n ennustemuutos on -1,7 %¹.
- IMF:n tammikuun arvio oli +2,8 %, huhtikuun arvio -8,9 ja heinäkuun arvio on -6.0.² Viimeisin BKT-arvio on siis noin 9 % pienempi kuin ennustettu.
- Venäjän keskuspankin oma arvio heinäkuun 22. päivänä vuoden 2022 BKT-laskusta oli 4-6 %, mikä tarkoittaa 7-8 % pienempää BKT:tä kuin helmikuun 11. päivänä ennustettu³.
- Kun vuosi on jo niin pitkällä, että ensimmäisen vuosipuoliskon BKT-luvut ovat julkistettu, ovat uusimmat ennusteet ainakin puoliksi totta.

1. Global Economic Prospects, June 2022, World Bank. Global-Economic-Prospects-June-2022-GDP-Growth-Data

2. IMF World Economic Outlook – eri päivityksiä.

3. Bank of Russia's medium-term forecast following the Bank of Russia Board of Directors' key rate meeting on 22 July 2022, https://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/42181/forecast_220722_e.pdf





ÖLJYN MAAILMANKAUPAN NETTOPELURIT

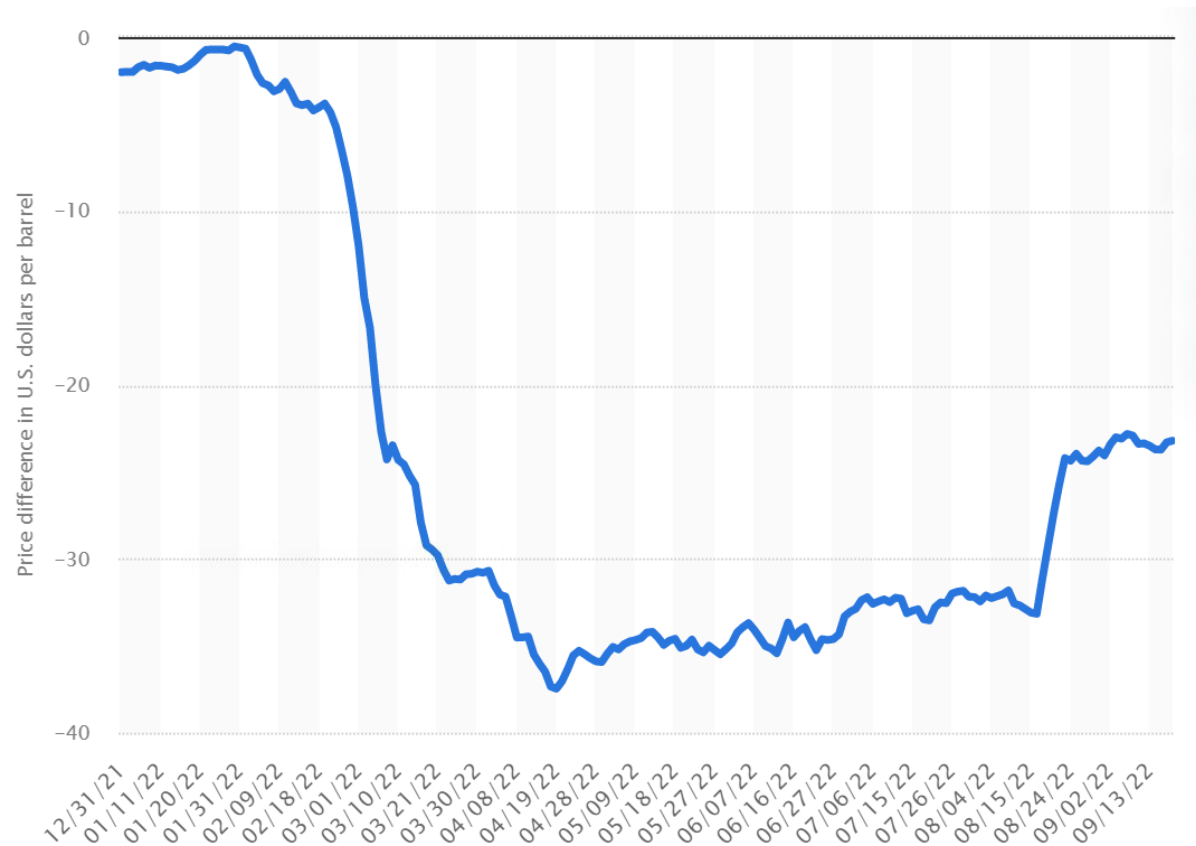
	tuonti		vienti		1000 bbl/päivä
	raakaöljy	jalosteet	raakaöljy	jalosteet	netto
Kiina	10562	2162	31	1266	-11427
Eurooppa	9393	4129	731	2310	-10481
muu Aasia	5163	4224	767	2742	-5878
Intia	4293	1032	1	1449	-3875
.....
Kanada	480	640	3965	701	3546
Irak	0	174	3536	257	3619
UAE	64	664	2933	1813	4018
Saudi-Arabia	0	337	6491	1205	7359
Venäjä	0	39	5293	2941	8195
Koko maailma	41346	25612	41346	25612	0

- Energia on Venäjän tärkein vientituote.
- Suurimmat netto-ostajat ja suurimmat nettomyyjät vuonna 2021
- USA on sekä suuri ostaja että myyjä, mutta niiden summa on pieni.





VENÄJÄ MYY ÖLJYÄ ALENNUKSELLA



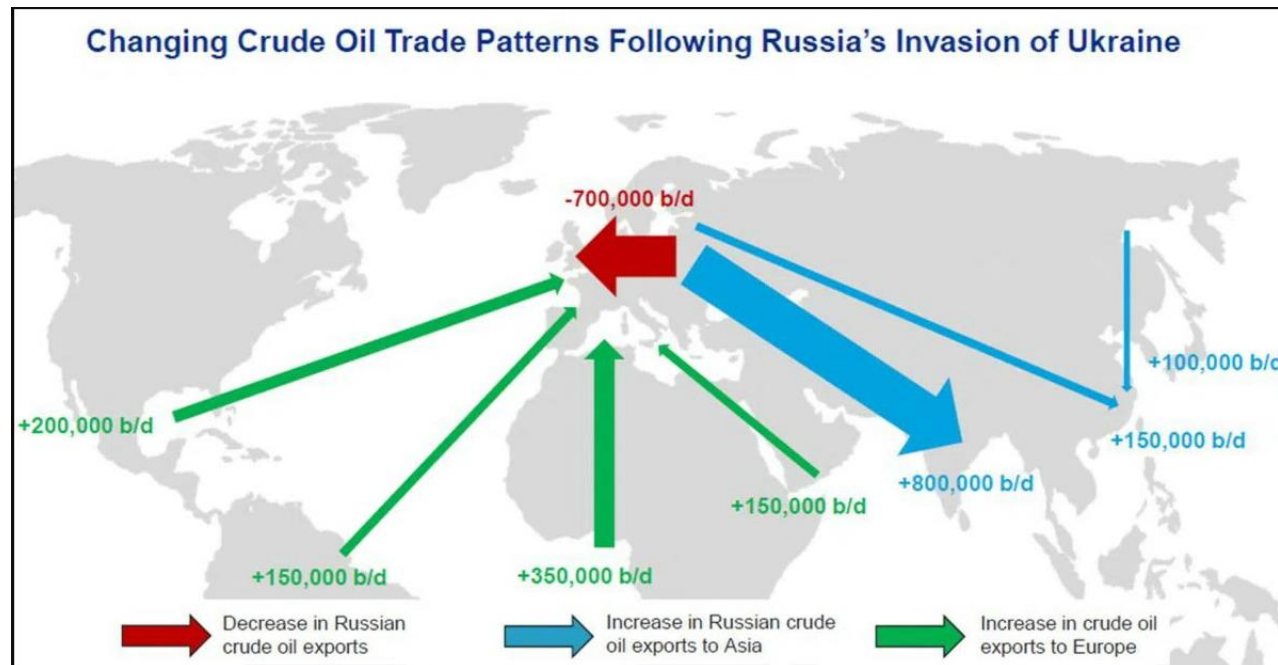
© Statista 202

- Pakotteet ovat johtaneet siihen, että Venäjä saa öljystään tällä hetkellä noin 30 % alennuksella (Brent \$87 bl, 23.9.)
- Myyntivolyymeissä ei ole havaittu samankaltaista laskua.
- Kyseessä on ero Brent-laatuun.
- Ei ole selvää, miltä osin hintaero aiheutuu Brent-laadun kallistumisesta vs. Uralsin halventumisesta verrattuna tilanteeseen ilman pakotteita.





ÖLJYKAUPAN UUSJAKO



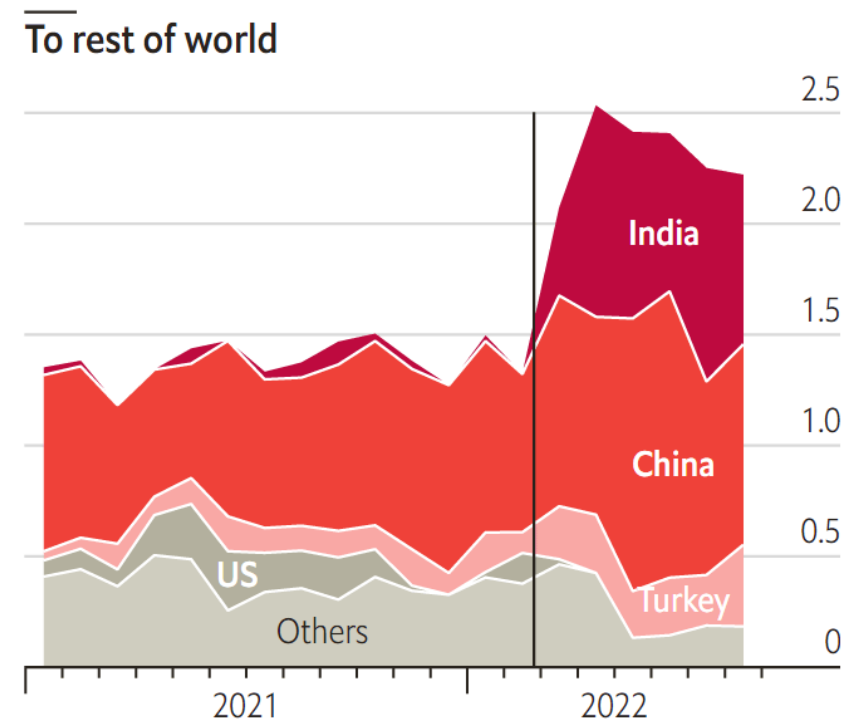
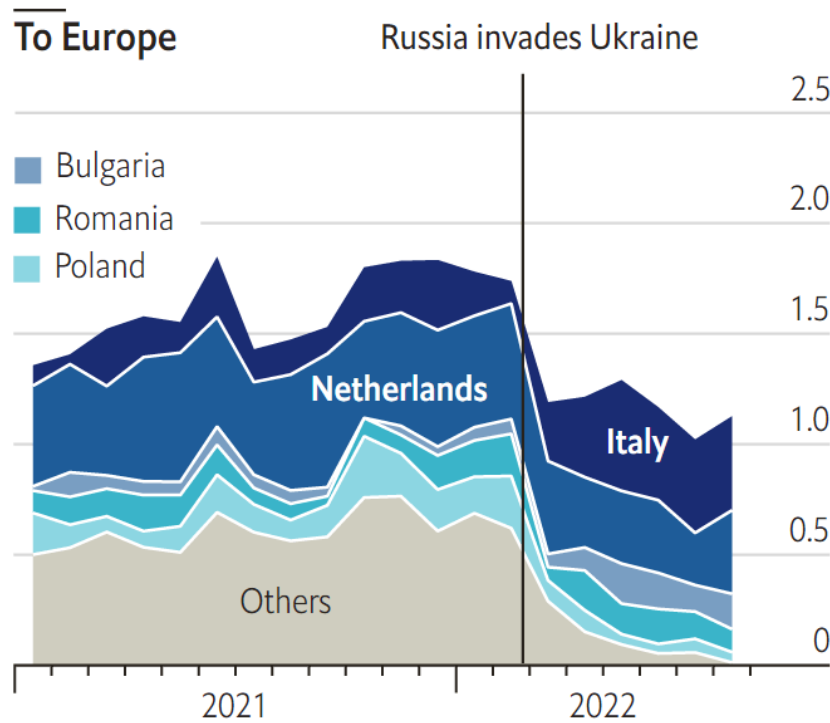
- Visuaalinen kuvaus siitä, mistä EU saa öljynsä ja minne Venäjä sitä vie pakotteiden jälkeen.





EU VÄHENTÄÄ, INTIA JA KIINA LISÄÄVÄT

Russia, seaborne crude-oil exports, barrels per day, m



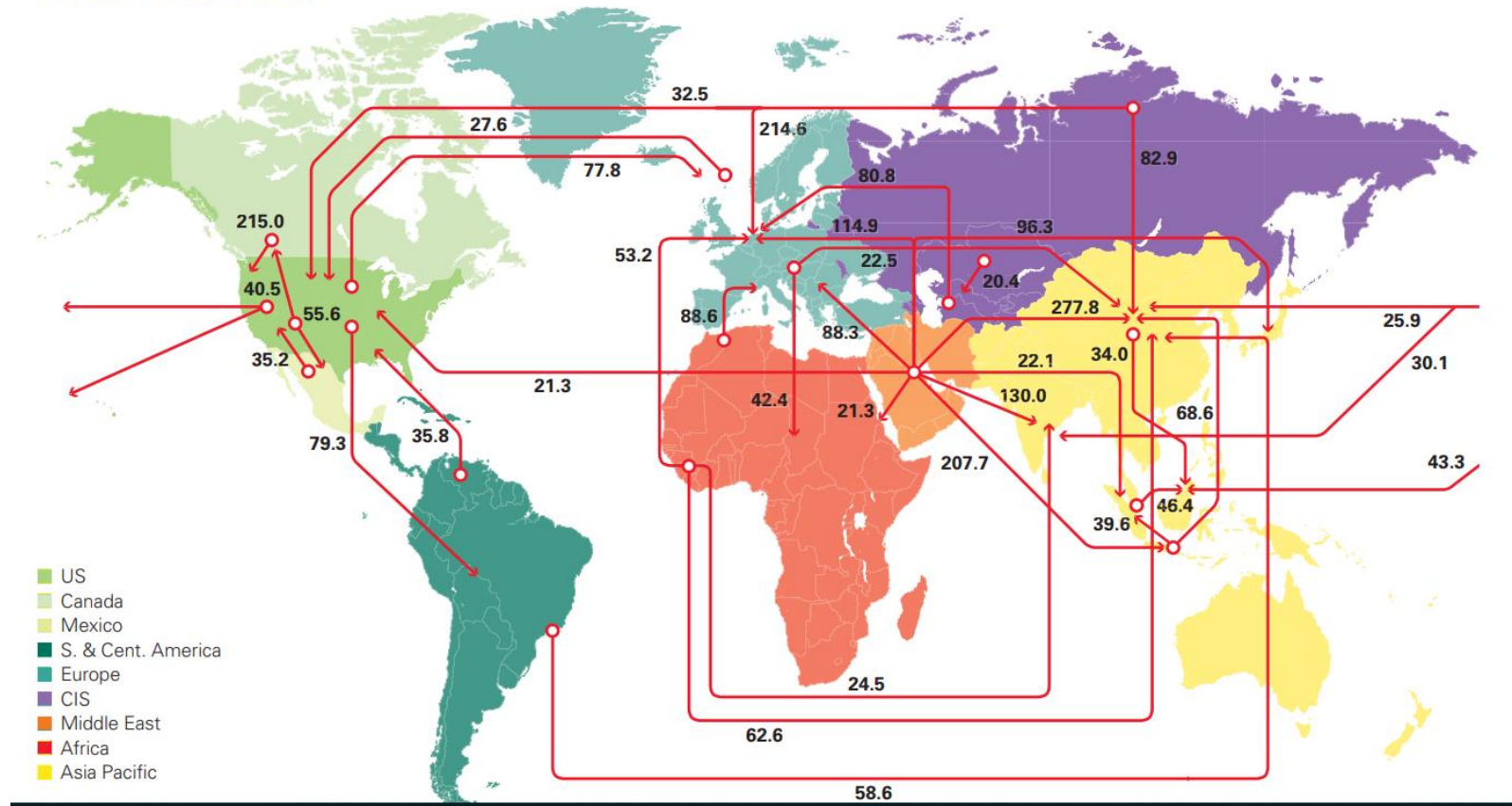
Source: Kpler





VENÄJÄ JA GLOBAALIT ÖLJYVIRRRAT

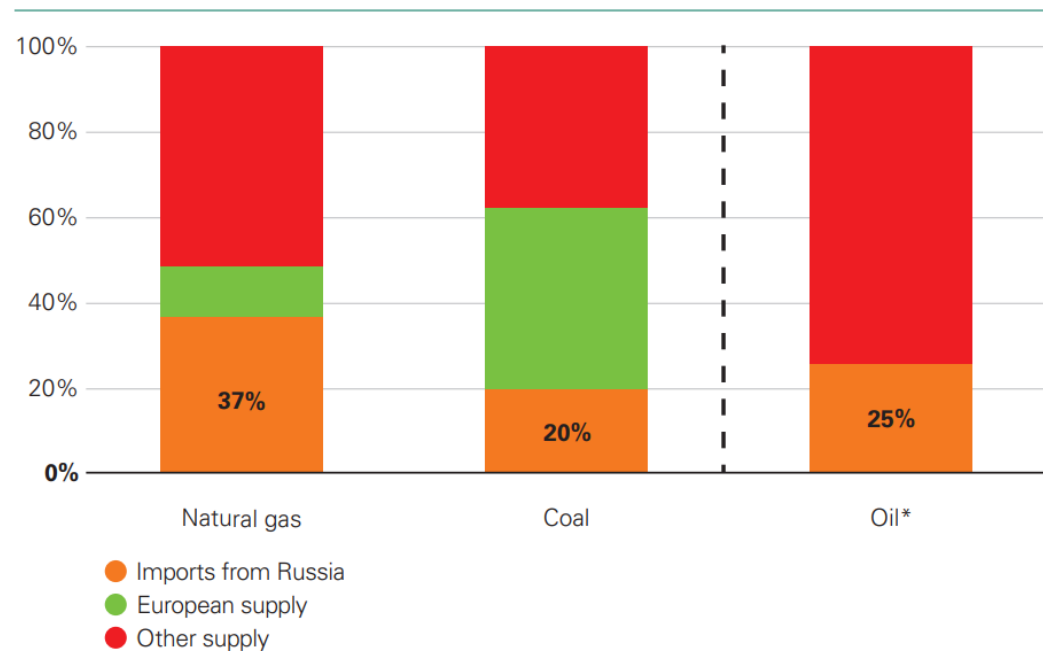
Major trade movements 2021
Trade flows worldwide (million tonnes)





HIILIVETYJEN TUONTI EU-MAIHIN

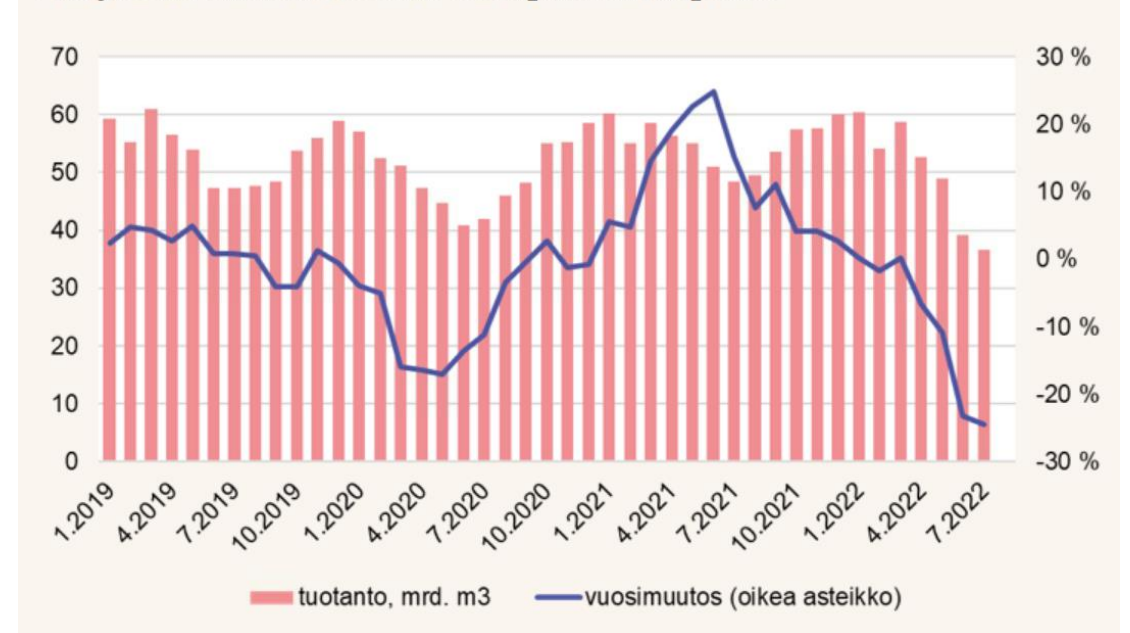
Russian share of EU-27 Natural gas and Coal consumption and Oil imports



*Crude and products. May include re-exports of product and oil that is stored but not processed.

- EU:n riippuvuus Venäjän energiasta.

Venäjän maakaasun tuotanto on supistunut nopeasti

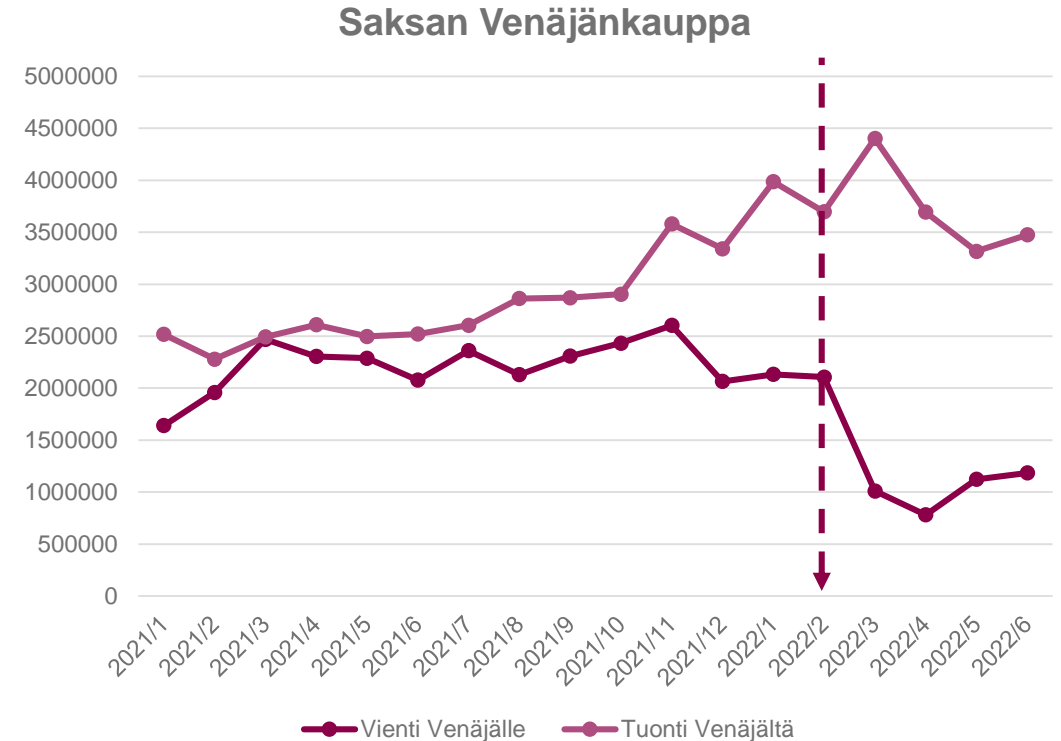
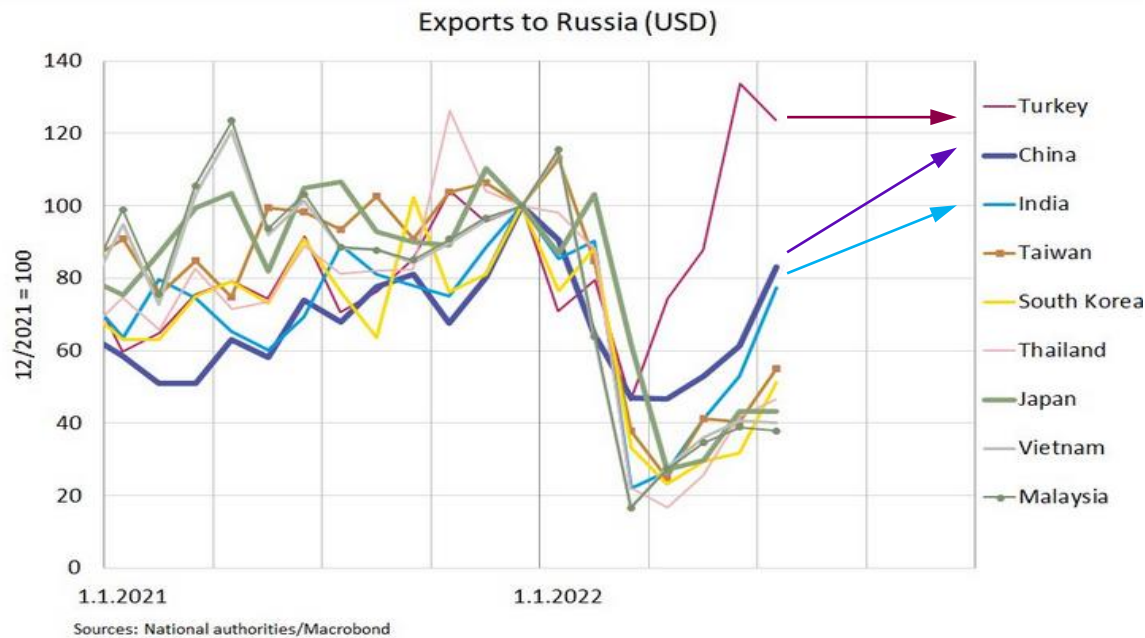


- Maakaasun tuotanto laski 24 % vuoden takaisesta länsiviennin laskun takia.





VENÄJÄN TUONTI KÄRSII PAKOTTEISTA



- Suomen tavaravienti Venäjälle³
 - kasvoi 22,6 prosenttia vuonna 2021
 - kasvoi tammikuussa 41,4 prosenttia
 - 17.maaliskuuta: vienti Venäjälle romahtanut 70 %

- Yritykset voivat lopettaa toimintansa ilman pakotteita. Puolet Yalen yliopiston ylläpitämän listan (n. 800 kpl, heinäkuu) yrityksistä on lopettanut Venäjällä.

1 Ilkka Korhonen, Suomen Pankki, Twitter 26.9 (kuva vasemmalla)

2 Exports and imports Federal Statistical Office, Wiesbaden 2022, kausitasoitettu (kuva oikealla)

3. Venäjän-kaupan luvut - Suomalais-Venäläinen kauppakamari SVKK

4. Over 1,000 Companies Have Curtailed Operations in Russia—But Some Remain, <https://som.yale.edu/>





VENÄJÄN VAIHTOTASEEN KEHITYS

Venäjän vaihtotaseen ylijäämä oli elokuussa edelleen mittava



Lähteet: Macrobond, Venäjän keskuspankki, BOFIT.

- Vaihtotaseessa näkyvät viennin ja tuonnin arvo sekä ulkomaiset palkat ja korot.
- Venäjällä vaihtotaseen ylijäämä on energian viennin arvon nousun johdosta ollut ylijäämäinen¹.
- Toisaalta myös tuonti on laskenut. Etenkin teknologiatuotteiden tuonti on supistunut voimakkaasti.¹
- Venäjä ei velkaannu ulkomaille, vaan sen ulkomaiset saatavat itse asiassa kasvavat niin kauan, kun se saa runsaasti vientituloja energiastaan.





LOPUKSI

- Lännen talouspakotteiden vaikutukset Venäjään ovat merkittävät: Venäjän BKT jäänee tänä vuonna suuruusluokkaa 10 % vuodenvaihteessa ennustettua pienemmäksi (vrt. 90-luvun lama n. – 12%).
- Venäjän ongelmat tällä hetkellä eivät ole tuonnin rahoittamisessa, vaan siinä, että tuonti ylipäänsä vähenee pakotteiden ansiosta suoraan (vientikiellot) tai välillisesti.
- EU:n Venäjän tahtokomponenttiin vaikuttamisen tavoitteet jäivät epäselväksi.
- Pakotekirjallisuudessa pidetään tahtokomponenttiin vaikuttamista talouspakotteiden avulla sotilaallisessa voimankäytössä varsin epätodennäköisenä.
- Sen sijaan kykykomponenttiin kyllä vaikutetaan yleisesti taloutta pienentämällä ainakin jossain määrin pidemmällä tähtäimellä.
- EU:n globaalistrategian (2016) mukaan “EU ei tule tunnustamaan Venäjä laitonta Krimin liittämistä eikä Itä-Ukrainan horjuttamista. ... Kuitenkin EU ja Venäjä ovat riippuvia toisistaan”.

